

Појам, класификација, сврставање, садржаји и ток операција

Жарко Гачић, пуковник*

Увод

У међународним односима у току су велике промене које карактеришу, пре свега, процес глобализације, интеграција и ширење колективних система безбедности. У таквим околностима, водећи међународни чиниоци готово потпуно контролишу све процесе и, између осталог, настоје да онемогуће коришћење рата као средства за решавање међудржавних или унутардржавних спорова. Истовремено, бројним дипломатским, политичким, медијским, економским и војним активностима настоје да обезбеде превазилажење безбедносних изазова, ризика и претњи и тако одрже глобални мир.

И наша земља, с многим наслеђеним проблемима, нашла се у вртолу тих промена, с проблемима везаним за сопствену транзицију и израженом потребом и озбиљним намерама да се што пре прикључи тим процесима и постане равноправни партнер у међународним односима. За то је, поред осталог, неопходна реформа сопственог безбедносног и одбрамбеног система, па тиме и Војске Србије и Црне Горе. У вези с тим, треба тражити нови идентитет Војске на основу мисије и задатака који ће јој се додељивати и операција које ће изводити у миру или евентуалном рату. Наведене промене и процеси разлог су за теоријско и практично преиспитивање операције као ратне (и нератне) појаве. Осим тога, постоје и други разлози. Наиме, већих расправа и озбиљнијих теоријских радова о операцијама нема годинама, а са достигнутим нивоом изграђености теорије операције не можемо бити задовољни, поготову што постоје различита гледишта и ставови о неким основним теоријским поставкама. Дакле, већ дуже време постоји потреба да се одговори на основна питања везана за оперативку и операцију као њен предмет истраживања. До таквог сазнања дошло се у наставном и теоријском раду у катедри оперативке. Будући да су сагледали нови услови, потребе и тешкоће које произилазе из постојећег теоријског система, у катедри су последњих година вођене интензивне расправе о неким кључним питањима у вези с операцијом, као што су:

- појам операције;
- класификација операција;
- конституенци операција;

* Аутор је наставник у Школи националне одбране.

- садржаји савремених операција;
- неборбене операције;
- пројектовање операције;
- ток операције;
- цена (коштање) операције итд.

Теоријски аспект операција

С теоријског аспекта, неопходно је да се изведе (прихвати постојећа, преузме страна) дефиниција операција и њихова класификација према савременим друштвеним и војним наукама.

Дефиниција операције

У рудиментарном теоријском поимању операција је схватана као низ покрета и маневара срачунатих на то да се дође до противника. Развојем оружаних снага, њихових задатака и борбене моћи развијао се и појам (дефиниција) операције. У најопштијем смислу, постоје два становишта кад је реч о појму операције. Према првом, операција је једносмеран процес (скуп активности) сопствених снага, а према другом – највиши облик борбених дејстава. На основу првог схватања,¹ операција се у савременим условима дефинише као: 1) војна акција извођења стратегијских, тактичких и услужних и административних војних задатака, као и обуке, и 2) процес извођења борбених задатака, укључујући покрете, снабдевање, напад, одбрану и маневре, који су неопходни за остваривање циљева сваке битке у оквиру неке војне кампање. За друго поимање (операција као највиши облик борбених дејстава) могу се навести као пример ставови из теорије земаља бившег Варшавског уговора и наше теорије до средине деведесетих година 20. века. Тако Мосор, говорећи о операцији, каже: „Овде се не ради о организацији краткотрајне борбе изведене на једном правцу, већ о усклађивању неколико борби, односно низа борби од неколико дана, изведених засебно на неколико праваца, често међусобно врло удаљених. Та комбинација дејстава по више праваца ка једном циљу помоћу неколико групација разне јачине и састава представља основну одлику операције“.²

На основу прихваћеног совјетског становишта о операцији, у нашој војној теорији до средине деведесетих година операција је дефинисана као највиши облик борбених дејстава (поред борбе и боја). Тако *Стратегија оружане борбе* из 1983. године садржи следећу дефиницију: „Операција је највиши и најсложенији облик борбених дејстава којим се, према јединственом плану, на одређеном простору и за

¹ *Америчко борбено правило FM 3-0*, Катедра оператике, 2004.

² Материјал за уџбеник из оператике, Катедра оператике, 2004, стр. 15.

одређено време, обједињавају и усмеравају бојеви, борбе, тактичке борбене радње и друге активности јединица оружаних снага и других снага општенародне одбране и друштвене самозаштите, ради остварења јединственог оперативног или стратегијског циља“.³ У Школи националне одбране, више од деценије, води се полемика у вези са свим, па и теоријским аспектом промишљања операција. Сматрајући да постоји низ нелогичности у наведеној дефиницији операције, а према савременим погледима, Катедра оператике нуди нову дефиницију операције која, у радном облику, гласи: „Операција је највиши и најсложенији процес–облик борбених и неборбених активности Војске и других снага одбране, у којој се јединственим менаџментом – командовањем и руковођењем, према јединственом пројекту, на одређеном простору и у одређеном времену, по теоријским и доктринарним поставкама, обједињавају и усмеравају њени садржаји ради остварења планираног циља“.⁴ Наравно, на симпозијуму треба навести аргументоване ставове за и против те дефиниције. Такође, значајно је да се нагласи да су у њеном извођењу заступљена сва правила дефинисања према важећој теорији логике и методологије друштвених наука,⁵ па је неопходно да се наведу неки од тих ставова. Прво, дефинисати неки појам значи одредити се према кључним аспектима његовог садржаја (поред обима појма који спада у домен класификације), а битне одреднице тог садржаја јесу да је операција:

- сложен процес,
- обухвата борбене и неборбене активности,
- одвија се на одређеном простору и у одређеном времену,
- у њој учествују Војска и друге снаге одбране,
- одвија се по јединственом пројекту,
- заснована је на признатој теорији (науке) и војној доктрини,
- њоме се остварује постављени (планирани) циљ.

Друго, основно правило дефинисања гласи: *виши род – специфична разлика* (*Genius proximum – specifica differentia*). Односно, при дефинисању појам се прво веже за виши род (у нашем случају то је појам *процес – највиши облик борбених и неборбених активности*), а онда се наводи специфична разлика појмова које тај виши род садржи. Наиме, појам *процес* садржи мноштво нижих појмова, али је само операција појам који обухвата наведени садржај. Тако, два појма истог садржаја – *не могу да постоје*.

Треће, од осталих правила дефинисања, с обзиром на наведену методологију, могу се издвојити следећа:

- дефиниција мора да буде позитивна;
- дефиниција мора да буде предметна и садржајна;
- предметна и садржајна дефиниција мора да буде свестрана;

³ *Стратегија оружане борбе*, ЦВВШ ЈНА, 1983.

⁴ Материјал за уџбеник, исто.

⁵ Опширније у: Богдан Шеших, *Општа методологија*, „Научна књига“, Београд, 1988.

- права дефиниција мора да буде суштинска;
- дефиниција дијалектичких, сложених и развојних појмова мора да буде предметна, сложена и развојна;
- дефиниција мора да буде еквивалентна или сразмерна.

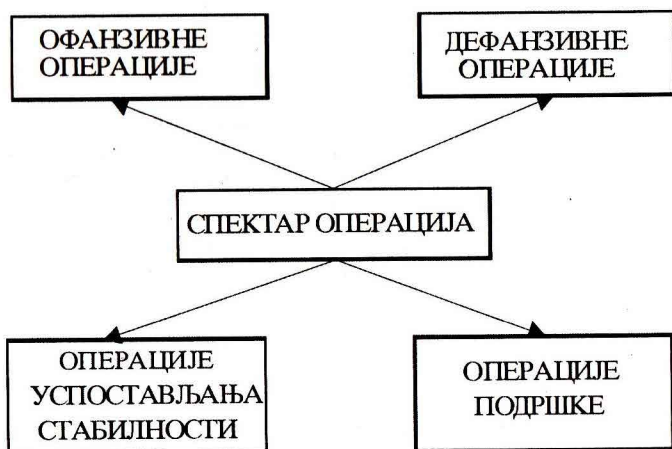
Класификација операција

Сасвим је логично да, с обзиром на разлике у дефинисању (поимању), постоје и различити ставови о класификацији операција. Класификација, без обзира на школу (теоријски правац), има своју генезу – од најранијих теоријских радова до савремених погледа. Полазећи од састава оружаних снага, првобитном класификацијом операција биле су обухваћене видовске и здружене операције, којима су критеријуми вида борбених дејстава (напад и одбрана), величина јединица (корпус, армија, фронт) и друго били само допуна у развоју појма.

У савременим условима, операције се, у основи, деле на *ратне* (борбене) и *изван ратне* (неборбене), с тим што се у различитим теоријама различито називају. Тако се према најновијој америчкој подели⁶ операције, пре свега, деле на здружене (више видова) и мултинационалне (учешће оружаних снага више земаља). И даље, на пример, кад је реч о КоВ-у, или здруженој или мултинационалној операцији, њихова класификација је следећа (шема 1).

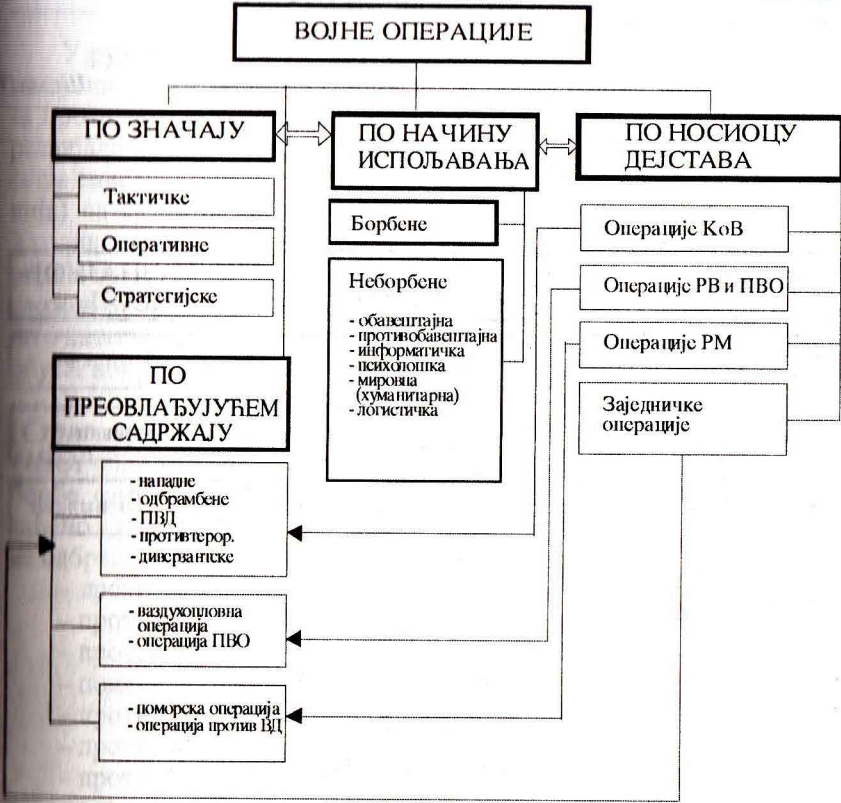
Уважавајући мноштво критеријума на основу којих је могућа класификација операција врсте операција Војске Србије и Црне Горе

Шема 1

Класификација операција према FM 3-0

⁶ Америчко борбено правило FM 3-0, исто.

Класификација операција према основним критеријумима

разматраћемо у односу на ниво – значај, и садржај, и на основу носилица борбених дејстава, што је приказано на шеми 2.

Основни закључци, на основу шеме 2, у вези с класификацијом операција јесу:

- све врсте операција могу да буду тактичког, оперативног и стратегијског нивоа – значаја;
- борбене операције могу да се изводе као видовске, али су најчешће заједничке операције;
- неборбене операције могу да се изводе самостално или у оквиру борбених операција.

Сврставање операција

Према важећој и признатој методологији друштвених наука,⁷ а тиме и методологији војне науке као њиховог дела, појмови се могу

⁷ Опширније: Богдан Шешић, *Основи методологије друштвених наука*, „Научна књига“, Београд, 1974.

сврстати према: 1) предмету, 2) логичком садржају и 3) гносеолошкој (сазнајној) функцији (шема 3).

Шема 3

Сврставање појма операција

С обзиром на наведено сврставање појмова, може се рећи да је:

- операција појам из домена процеса и догађаја;
- операција појам из домена општих, посебних и појединачних појмова;
- операција категоријални појам за оператику, али је изведени појам кад је реч о војној науци;
- посматрана као категоријални појам, операција уједно и класификаторски појам;
- с теоријског аспекта операција, иако не спада у функцијско-законске појмове, према савременим тенденцијама у њеном поимању, може да се припише и тој групи појмова.

Практични аспект операција

Под практичним аспектом промишљања операција подразумевају се: 1) садржаји операција и 2) ток операција, као и компаративни приступ класичним и савременим страним и сопственим погледима.

Садржаји операција

У рудиментарном смислу, под садржајем операција подразумевају се покрети и маневри који се предузимају ради ступања у контакт са противником. Због различитих утицаја на развој појма *операција* развијали су се и умножавали њени садржаји. При томе, у теоријском смислу, мора се разликовати садржај појма операције (дефиниција) од садржаја који чине операцију појавом, односно процесом. Уколико се посматрају аспекти одређења операције у америчкој теорији, недвосмислено се може закључити да је операција комплексан и сложен процес, који чине: планирање, припреме и извођење, као опште категорије у којима су садржане активности команде и јединица, обука, покрети (маневри) и све врсте подршке и обезбеђења.

У нашој званичној литератури у којој се разматра оружана борба (*Стратегија ОБ* или привремени материјал из 1985 – *Операције у ОНОР-у*), на садржај операција гледа се као и на садржај оружане борбе, само на нижем нивоу догађања. Иако је то становиште превазиђено у раду војних школа и академија, пре свега у Школи националне одбране, под тим садржајима су се подразумевали:

- противваздушна одбрана,
- противпешадијска борба,
- противклопна борба,
- поморска одбрана,
- противелектронска борба,
- противартиљеријско-ракетна борба,
- противдиверзантска и противтерористичка дејства,
- диверзантска дејства,
- запречавање.

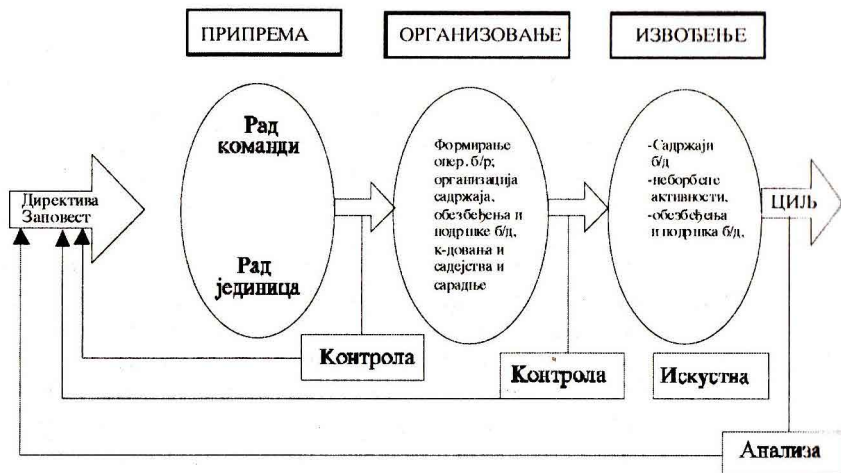
Ти садржаји су у неколико наврата (1995. и 1998) дограђивани, али само појмовно-терминолошки – не и суштински. Наиме, сасвим је очигледно да се у њима не препознају командовање и обезбеђења, као ни неборбене активности, које евидентно чине садржаје сложеног процеса какав је операција. С обзиром на то, у катедри оператике се сматра да се садржаји операције могу поделити на четири основне групе: 1) командовање и руковођење или менаџмент; 2) дејства и противдејства; 3) обезбеђења и 4) логистичку подршку.

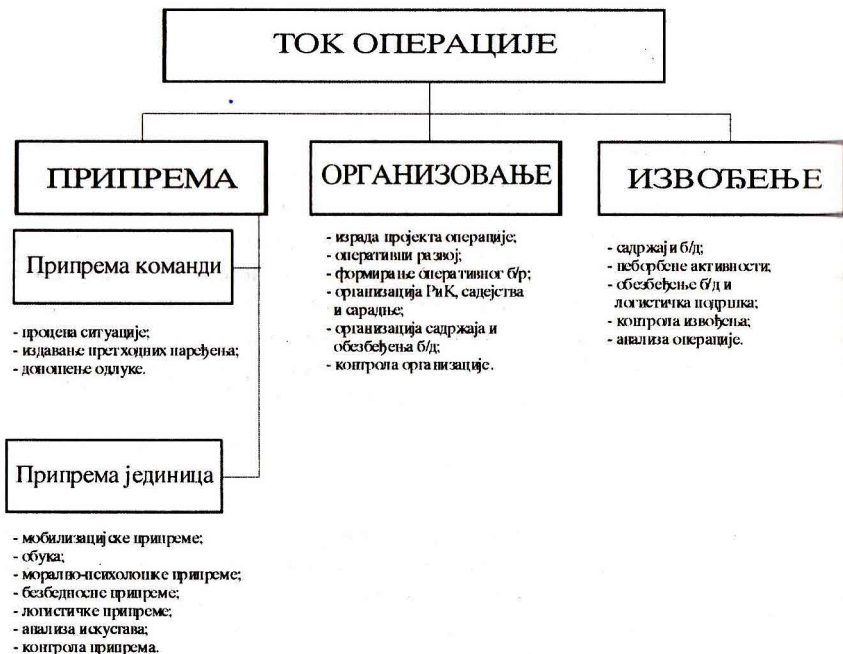
Ток операције

Са наведеним садржајима операције у најнепосреднијој вези је и ток операције, под којим се до недавно подразумевао само процес њеног извођења. Будући да је то погрешан приступ, пре свега с обзиром на савремена поимања појма операција, на катедри за оперативку сматра се да ток операције чине: 1) припреме операције; 2) организовање операције и 3) извођење операције, што је приказано на шеми 4 и шеми 5.

Ток операције

Детаљни ток операције

Операција је изузетно сложен процес, који у савременим условима, поред борбених, све више поприма и неборбене садржаје. Неборбени садржаји могу да се изводе као саставни део операције вишег нивоа или као самосталне операције. Теорија операција која је садржана у нашим званичним документима, уџбеницима и упутствима датира од пре око 30 година и, очигледно, сви њени аспекти заостају за промишљањем операције у савременим условима. Стога је неопходно да се наведена теорија редефинише према савременим страним и сопственим искуствима и ти садржаји уврсте у научни фонд, али и у рад команди, јединица и установа наше војске.

На катедри оператике Школе националне одбране уочено је одступање наше теорије од савремених погледа на операцију и дуже од 10 година развија се сопствени приступ. Тај приступ, у сарадњи са осталим катедрама ШНО, али и научним и истраживачким установама Војске Србије и Црне Горе, треба развити на научној основи и изградити сопствену теорију операција.

Литература:

1. *Стратегија оружане борбе* – привремени материјали, ШНО, 1995. и 1998.
2. *Припрема и извођење операција у ОНОР-у* – привремени материјал, ЦВВШ, 1985.
3. Клаузевиц, *О рату*, „Војно дело“, Београд, 1951.
4. Жомини, *Кратак преглед ратне вештине*, „Војно дело“, Београд, 1958.